

НАРОДНО-ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто стан художньої освіти в загальноосвітніх школах та ефективність використання народно-художньої творчості у фаховій підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, проаналізовано вимоги до підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, а також програми Міністерства освіти і науки України для предметів художньо-естетичного циклу загальноосвітньої школи.

Народно-художня творчість забезпечує розвиток і самореалізацію особистості через активну художню діяльність і творче самовираження в сфері мистецтва. Народне мистецтво знайомить молодь з етнографічними матеріалами, народними традиціями, з досвідом народних митців, іграми, святами та міфологією, з досвідом народного родинного виховання й под.

Слід рішуче й послідовно ставити питання про необхідність широкого залучення народно-художньої творчості до справи навчання та виховання молодого покоління, адже в народному мистецтві сконцентровані величезні можливості виховання творчої особистості. Проблемам відродження народної творчості присвячено праці Є. Антоновича, Л. Баженова, П. Білецького, О. Данченка, О. Соломченка, М. Станкевича, Г. Цибульової та багатьох інших. Суттєвим внеском у дослідження проблеми народно-художньої творчості, в якому проаналізовано еволюцію народного мистецтва в Україні, показано закономірності його відродження в сучасних умовах, слід вважати праці Є. Антоновича, Ю. Асєєва, О. Добриводи, О. Тищенко. Уплив народного мистецтва на розвиток свідомості особистості був предметом уваги в дослідженнях О. Балл, О. Данченка, Р. Захарченка, І. Зязюна, Г. Васяновича, О. Гончаренко, Н. Ничкало, П. Лосюка, В. Фіголя. У контексті мистецької освіти ця проблема висвітлюється в працях Є. Маркова, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Ростовського, О. Рудницької, Г. Тарасенка [1; 2; 3].

У своєму дослідженні ми розглядаємо стан художньої освіти в загальноосвітніх школах та стан підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами народно-художньої творчості, й тому мета нашої статті висвітлити проблему ефективності використання народно-художньої творчості у фаховій підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

На цьому етапі було використано такі науково-педагогічні методи дослідження: анкетування учнів; опитування та анкетування вчителів; анкетування студентів; аналіз програм з образотворчого мистецтва для загальноосвітніх шкіл; аналіз уроків з образотворчого мистецтва в школах; аналіз тематичних планів учителів; аналіз методичних посібників програм і навчальних планів для ВНЗ.

Визначення аналізу стану художньо-естетичної освіти в загальноосвітніх школах ми проводили за допомогою анкетування учнів у школах м. Житомира, Житомирської області та школах Вінницької обл. Так, результати анкетування школярів, основні запитання якого були зумовлені проблемою "народно-художня творчість", висвітлюють негативні тенденції культурного розвитку молоді. Наприклад, відповіді на запитання про їхнє ставлення до народного мистецтва характеризувалися такими показниками: 38 % респондентів не зацікавлені в підвищенні своєї художньої культури, 56 % – зацікавлені, а 6 % – не змогли відповісти. На запитання щодо ставлення до творів декоративно-вжиткового мистецтва (ткацтво, вишивка, кераміка, вироби лози, дерева, скла, металу та інші) відповіді були такими: 32 % – школярів зацікавлені, 38 % – позитивно ставляться, 6 % – негативно, 10 % – байдуже, а 14 % зовсім не цікавляться творами народного мистецтва. З аналізу результатів анкетування видно, що випускники шкіл втрачають духовні цінності які мають наслідувати, це визначає негативну тенденцію в учнівському середовищі, а саме падіння загальної художньої культури.

Аналіз документальних матеріалів ІІІПО говорить про те, що образотворче мистецтво як загальноосвітній предмет державного компонента шкільного навчального плану адміністрацією шкіл вважається як предмет не першорядної важливості. З'ясувалося, що в більшості початкових класів образотворче мистецтво як загальноосвітня дисципліна викладається класними керівниками чи вчителями, які не мають фахової підготовки. Унаслідок цього до п'ятого класу 60 % учнів приходять із нульовим рівнем художніх знань і практичних умінь і навичок із народної творчості.

Аналіз стану мистецької освіти в загальноосвітніх навчальних закладах за матеріалами семінарів засвідчив, що в школах недостатня кількість відповідно оснащених кабінетів образотворчого мистецтва, брак необхідного обсягу наочно-методичних матеріалів із народного мистецтва, що забезпечують сучасні технології навчання, а також недостатня забезпеченість шкіл фахівцями з вищою художньо-педагогічною освітою [1].

Нами була розроблена також анкета для вчителів образотворчого мистецтва м. Житомира та Житомирської області. Так, на запитання анкети "Чи маєте Ви спеціальну художньо-педагогічну освіту?" – 32 % опитуваних зазначили, що не мають базової професійно-мистецької підготовки, 48 % учителів отримали диплом за кваліфікацією "Вчитель початкових класів з додатковою спеціальністю "Образотворче мистецтво" і 20 % учителів мають базову художньо-педагогічну освіту, з них 12 % закінчили художні училища, 8 % учителів мають вищу педагогічну освіту. Анкетування показало, що майже 60 % учителів, які "викладають" образотворче мистецтво в школі, проводять уроки за сумісництвом.

Анкетування проводилось між студентами четвертого та п'ятого курсів після проходження педагогічної практики в школі, яке підтвердило їхню готовність до здійснення змін у сучасній професійній освіті та педагогічній практиці вчителя образотворчого мистецтва. Так, на запитання "Оцініть свої знання й вміння

відповідно вимог основного змісту художньо-педагогічної діяльності вчителя образотворчого мистецтва в народно-художній творчості" були одержані такі відповіді: 4,2 % студентів не змогли оцінити свої знання, а 2,8 % – уміння з практики; 28,4 % – відчують труднощі в оцінці особистих знань і відповідно 41,6 % – умінь; мають окремі уявлення щодо цих знань 23,8 % студентів та вмінь 16,2 %; 12 % респондентів відповіли, що знають предмет і володіють методикою художнього навчання за змістовими лініями, але сумніваються в правильності оцінки; знають і вміють – 4,8 %, добре знають і вміють – 3,2 % студентів, а дуже добре знають основний зміст художньо-педагогічної діяльності (3,6 %) і володіють методикою художнього навчання та вміють застосовувати на практиці (4,4 %). Враховуючи результати проведеного анкетування, можна зробити припущення, що методична підготовка вчителя образотворчого мистецтва з використанням народної творчості має бути важливою складовою професійного становлення, формування здатності до здійснення педагогічних функцій та вирішення завдань художнього навчання школярів, а методика повинна базуватися не лише на художньо-практичній діяльності, але й на наукових дослідженнях, знаннях народного мистецтва з метою поглиблення розуміння особистості дитини, її внутрішнього світу.

Якість художньої освіти в загальноосвітніх школах та підготовка майбутніх учителів до вирішення завдань художнього навчання значною мірою залежить від навчальних програм з образотворчого мистецтва. Вивчення та аналіз цього питання показує, що протягом останніх десяти років в Україні створено різноманітні програми художньо-естетичного циклу: програму "Образотворче мистецтво. 1-4, 5-7 класи", рекомендовану Міністерством освіти і науки України (автори Л. Любарська, М. Резніченко, О. Протопопова), програму "Образотворче мистецтво. 5-7 класи" (автор Л. Фісенко, Житомирська обл.), експериментальну програму "Образотворче мистецтво. 5-7 класи" (укладачі О. Соронович, О. Печеняк, м. Львів), альтернативні програми (автори: Є. Антонович, С. Свід, м. Івано-Франківськ), в тому числі, й інтегровані – "Мистецтво" (автори: О. Щолокова, Л. Ващенко, Л. Масол, Е. Белкіна, Н. Очеретян, м. Київ). Серед інтегрованих програм є "Експериментальна програма з образотворчого мистецтва для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів", укладена С.В. Коновець (м. Київ) [4].

Крім того, вченими педагогами було опубліковано навчально-методичні посібники для вчителів і студентів (М. Ростовцев, В. Кузін, Г. Полякова, С. Трач, О. Корж, Б. Неменський та ін.). Ряд основних дидактичних положень методики викладання образотворчого мистецтва викладені М. Ростовцевим і В. Кузіним. Методику навчання малюнка, живопису, народного й декоративно-прикладного мистецтва та дизайну в школі описано Н. Сокольніковою. Автор посібника висвітлює теоретичні й практичні основи навчання образотворчого мистецтва зокрема народного мистецтва в початковій школі, ґрунтовно описує різноманітні методи та прийоми.

Але разом із тим аналіз вузівських програм із дисциплін художнього циклу показує, що зміст їх не передбачає завдання дидактичної підготовки студентів, вони здебільшого не розглядають питання народно-художньої творчості в підготовці вчителів образотворчого мистецтва.

І тому проведений аналіз свідчить, що навчальні плани частково забезпечують модель процесу фахової підготовки випускників до художнього навчання школярів, інструментарієм якої є народне мистецтво. Розрізненість структурних компонентів цілісної методичної системи в розглянутому аспекті сьогодні не відповідає сучасним вимогам художньо-педагогічної підготовки вчителів образотворчого мистецтва.

Отже, сама реальна дійсність у системі національної освіти обумовила усвідомлення всіма учасниками навчально-виховного процесу ВЗО необхідність коректування навчальних планів, програм професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва та використання народно-художньої творчості, що має вплив на розвиток емоцій та почуттів, художньо-образне, образно-художнє, раціонально-образне мислення людини з різним типом індивідуальної обдарованості [5: 107].

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії та практики переконливо свідчить про те, що в кожного народу історично складається своя власна національна система виховання і освіти.

Національна система виховання, як про це наголошується в Національній доктрині розвитку освіти, спрямовується на залучення громадян до глибинних пластів національної культури й духовності, формування в дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури.

Система виховання, яка ґрунтується на міцних підвалинах культури рідного народу минулих епох і сучасності, найбільшою мірою сприяє соціальному престижу інтелектуальності, освіченості та інтелігентності як складників духовності людини. Тому на сучасному етапі ми ставимо завдання розробити спецкурси, факультативи, ряд завдань, систему виховних заходів, які піднімуть ефективність навчально-виховного процесу в школі та фахову підготовку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна програма "Освіта" Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – С. 5.
2. Отич О. Мистецька освіта як складова система неперервної професійної освіти // Професійна освіта: педагогіка і психологія / За ред. І. Зязюна, Н. Ничкало, Т. Левицького, Ю. Вільш. – Ченстохова – Київ, 2003. – С. 170.
3. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін. – К.: АТЗТ "Екс Об", 1998. – 185 с.
4. Масол Л. Впровадження нових програм з мистецтва і художньої культури // Мистецтво та освіта. – 2001. – № 3. – С. 27-30.
5. Мистецтво у розвитку особистості: Монографія / За ред., передмова та післямова Н.Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.

Поддубная О.М. Народное художественное творчество в профессиональной подготовке будущего учителя изобразительного искусства.

В статье рассматривается состояние художественного образования в школах и эффективность использования народно-художественного творчества в профессиональной подготовке будущего учителя изобразительного искусства, анализируются требования к подготовке будущего учителя изобразительного искусства, а также програми МОН Украины для предметов художественно-эстетического цикла общеобразовательных школ.

Piddubna O.M. Folk-Art Creativity in the Professional Competence Formation of Prospective Art Teacher.

The article highlights the state of art education in secondary schools and efficiency of the folk-art creativity usage in the prospective art teachers' professional competence formation. The demands to the prospective teachers of art training and the Programs of Ukrainian Ministry of Education and Science for the subjects of artistic aesthetic curriculum in secondary schools are analyzed.